

A REFORMKORTÓL A KIEGYEZÉSIG (1825-1867)

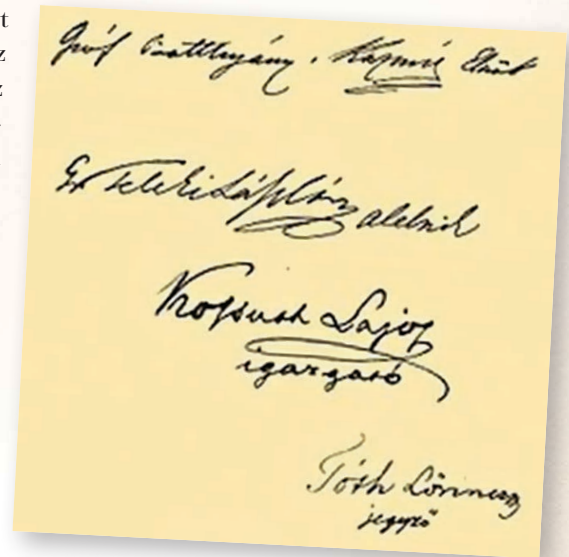
Magyarország 1825 és 1867 közötti története két nagyobb szakaszra bontható, a szakaszhatárt az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc jelenti. Az 1825 és 1848 közötti időszak Magyarország történetében a reformkor. Az 1849-es világosi fegyverletétel utáni megtorlást Ferenc József önkényuralma követte. Ezt az időszakot elhidegülő viszony jellemezte a bécsi udvar és a Magyar Királyság között. Változást az a felismerés hozott, hogy az osztrákok és a magyarok kölcsönösen egymásra vannak utalva Európában. Ennek hatására megkezdődött a közeledés, amelynek eredményeként 1867-ben megszületett az osztrák–magyar kiegyezés. A reformkor fontos célkitűzései közé tartozott a gazdasági élet fellendítése, az iparfejlesztés támogatása. Magyarországon ugyanis az ipar nem játszott fontosabb szerepet, a bevételek nagy része a mezőgazdaságból származott. Ezt bizonyítja, hogy az 1830-as években tíz emberből kilenc élt mezőgazdaságból. Kossuth Lajos többedmagával felismerte, hogy „ipar nélkül a nemzet félkarú óriás”, ezért önálló nemzeti ipart kell teremteni. Ezt a célkitűzést szolgálta a Védegylet megalapítása is.

A törekvések eredményeként az 1840-es években fellendült a gazdasági és a pénzügyi élet. Törvény biztosította, hogy bárki gyárat alapítson, fellendült a vasipari termelés. 1839-ben megalakult az első önálló magyar pénzintézet, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár. 1846-ban megépült az első vasútvonal Pest és Vác között. 1853-ban létrejött a Gabonacsarnok, amely ettől kezdve nem hivatalos árutőzsdeként működött.

A reformkorban az emberek társadalmi helyzetét rendi hovatarozásuk határozta meg. Alapvető választóvonalnak a kiváltság számított (nemesek és nem nemesek). A nemesség létszámával és kiváltságaiknak érintetlenségével eltért az európai átlagtól. A leggazdagabbnak és legtekintélyesebbnek nagyjából 500 arisztokrata család számított. Az arisztokratáknál nagyobb, de a nemességen belül viszonylag szűk réteget képeztek a köznemesek; a legnagyobb létszámú a kisbirtokos és a birtoktalan nemesség tábora volt. A rendi társadalom döntő többségét a parasztság alkotta, a városi lakosság az össznépeességnek csupán a 14 százalékát tette ki.

Brunszvik Teréz

A Védegylet alapítóinak aláírása

A magyar lakosság döntő többsége falvakban és tanyákon élt, s ez meghatározta a korszak lakáskultúráját. A padlót csak a leggazdagabbak borították szőnyeggel, a parasztházakban ez még nem terjedt el. A társadalom előkelőbbjei klasszicista kastélyokban, nemesi udvarházakban éltek, amelyek sorra épültek a XIX. század első felében.

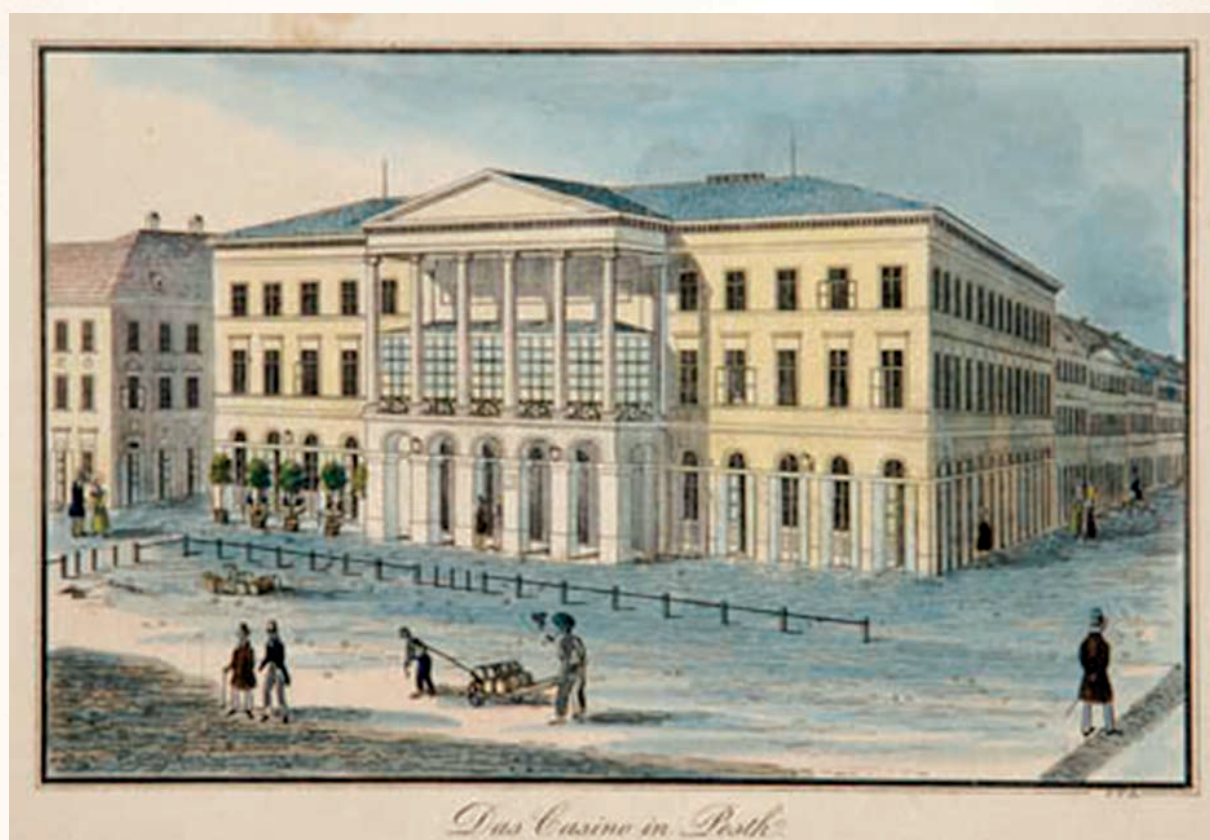
A társadalmi különbségek az öltözködésben is megmutatkoztak. A városlakók nyugat-európai mintákat követtek, a parasztság megőrizte saját hagyományait. Az úgynevezett díszmagyar keletkezése V. Ferdinánd megkoronázáshoz kapcsolódik, amelyen a főrendűek nemzeti díszruhában vettek részt.

A korszakban óriási jelentőséggel bírt a családi élet és a család, amelyet a külvilág felé az apa képviselt. A gyermekek nevelése az 1820-as évektől kezdve előtérbe került, egyre több magyar nyelvű szakirodalom is foglalkozott a kérdéssel. Az első óvodát Brunszvik Teréz nyitotta

meg 1828-ban Angyalkert néven, édesanyja budai házában a Mikó utca és Attila út sarkán. Az óvodát kiseddóvónak hívták.

A XIX. század első felében a kenyér volt a legnagyobb becsben tartott étel. A húsfogyasztási szokások tájanként és társadalmi rétegenként eltértek, de a tehetősebbek étrendjében a hús – a böjti napok kivételével – a mindennapok része volt. Aki megengedhette magának, változatosan étkezhetett. Ezt bizonyítja, hogy az 1834-ben kiadott Legújabb, legbővebb és leghasznosabb pesti szakácskönyv kétezer étel és ital leírását tartalmazta. Az ivóvíz minősége sok helyen kívánnivaló hagyott maga után, ezért a legtöbben víz helyett is bort fogyasztottak. Magyarországon a korszakban széles körben elterjedt szokássá vált a dohányzás, mivel füstjét fertőtlenítő hatásának gondolták.

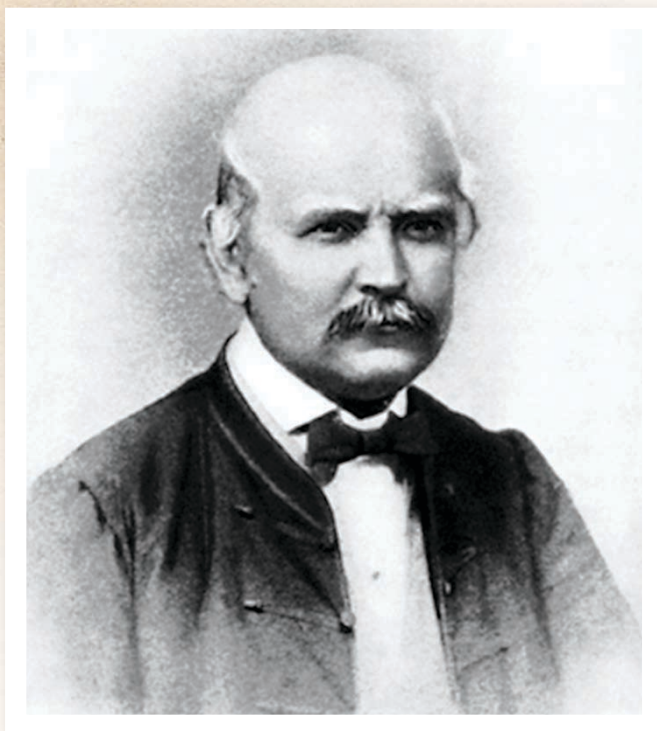
Széchenyi Istvánnak nemcsak a politikai, de a hazai kulturális élet is sokat köszönhet. Angol mintára meghonosította a lóversenyeket, 1827-ben Pesten megalapította a Nemzeti Kaszinót, hogy előmozdítsa az arisztokraták közötti politikai párbeszédet. Pest-Budát szerette volna az ország gazdasági és szellemi központjává tenni, a Budapest szót is ő használta először.

Das Casino in Pesth.
A Nemzeti Kaszinó épülete

Noha a reformkor elején 100 emberből 33 tudott írni és olvasni, terjedni kezdett az olvasás, főként a nemesség körében. Az újságolvasás népszerű szokássá vált, például Széchenyi Jelenkor című lapjának az 1830-as évek végén 3800 előfizetője volt. Kossuth Lajos nevéhez fűződik a modern magyar hírlapirodalom megalapítása – 1841-ben a Pesti Hírlappal. A hírlapirodalom fellendülésének hatására megjelentek a szépirodalmi lapok is. A Pesti Divatlap társasági élettel és divatvilággal összefüggő témákon túl leginkább szépirodalmi írásokat tartalmazott. Fontos társasági időtöltéssé vált a színházba járás. Kőszínház csak néhány városban állt, és leginkább a vándortársulatok érvényesültek. Pesten 1837-ben nyitotta meg kapuit a Nemzeti Színház az Astoria Szállóval szemben.

A korszakban az egészségügy is fejlődésen ment keresztül. Megszületett a magyar nyelvű orvosi szaknyelv és a magyar elmegyógyászat. Az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc alatt létezett már kórházi sebültellátás, amit Kossuth Zsuzsanna országos főápolónő szervezett meg. Ezekben az évtizedekben javultak a higiénikus viszonyok. Semmelweis Ignác felismerte, hogy a frissen szülő asszonyok halálát az orvosok higiéné-

Semmelweis Ignác, az „anyák megmentője”

niájának hiányosságai okozzák. A fogápolás is fontossá vált – erre az úgynevezett „foglekvárt” használták. Járványok is tomboltak az országban (például az 1831-es koleravész), amelyek megelőzése minden bizonnyal motiválta a korszakra jellemző kórházalapításokat.

A KORSZAK PÉNZE

A reformkor pénzverése meglehetősen egyéges képet nyújt: lényegében a konvenciók pénzrendszer alapjain, nyugodt mederben folyt a pénzek kibocsátása.

Komoly változást hozott azonban a forradalom. Megváltoztatták a pénzek használt nyelvet, a korábbi latinnal, illetve némettel szemben az újonnan kibocsátott 1, 3, 10 és 20 krajcárosok és a dukát nyelve magyar lett. Bár ezek a korábbi gyakorlatnak megfelelő formában és éremképpel készültek, az ezüstvereteken még V. Ferdinánd (1835–1848) képmása és neve szerepelt.

A nagyméretű, vastag bronzból készített 3 krajcáros pénzeket gyakran használták kémpénzként (spionpénz, titokpénz). Ezek úgy készültek, hogy két darab három krajcároszt szétvágtak, mindkettő belsejét (egyiknek az elő-, másiknak a hátlapját) amennyire csak lehet kimélyítették, a peremnél lévő vékony falba pedig menetet vágtak. Így a két „félpénz” összeilleszthetővé vált, középen azonban kis üreg marad, amelyben kiválóan lehetett titkos üzeneteket továbbítani, vagy például aranypénz elrejtésére is alkalmasak lehettek.

Ebben az időben igen nagy keletjük volt a pénzekből készített különféle ékszereknek. Találunk ezek között gyűrűt, gyűrűfejet, fülbevalót, gombot, brosst s más ötvöstárgyakat is (például edénydíszítésre, kávéskanalak fejként is gyakran látni pénzeket). A legnépszerűbbek azonban az úgynevezett lázsiások voltak, amelyek díszes keretkezéssel ellátott, többnyire nagyobb ezüstpénzek fölhasználásával készült nyakláncok, nyakékek voltak (amelyek szinte melldíszekké váltak esetenként).

Ennél is nagyobb horderejű változás volt, hogy 1848 nyarán önálló magyar papírpénzt vezetett be Kossuth Lajos pénzügyminiszter. Éppen ezért a szabadságharc alatt kiadott, nemzetiségi nyelvű föliatokkal is ellátott papírpénzeket Kossuth-bankóknak nevezte a népnyelv. A bankók ugyan nem rendelkeztek valódi fedezettel (kissé hasonló ígervények voltak, mint a libertások), ennek ellenére mégis igen nagy népszerűségnek örvendtek. Nem csak pénzként, de a szabadságharc után ereklyeként is. Az 1848-1849-es események tárgyi emlékei közül a pénzek voltak azok, amelyek mindenkihez eljutottak, ráadásul erősen kapcsolódtak Kossuth Lajos személyéhez is, akinek ekkorra kultikus tisztelete alakult ki. Haynau rémuralma alatt és a Bach-korszak első éveiben a császáriak a Kossuth-bankók kötelező beszolgáltatását írták elő szigorú büntetés terhe mellett. Ezt az emberek igyekeztek elkerülni, részben mert bíztak benne, hogy a szabadságharc újra föllángolhat, s pénzeik visszanyerik az értéküket, részben pedig azért, mert szinte vallásos tisztelettel, ereklyeként tekintettek ezekre a pénzekre. Éppen ezért a császári szervek elrendelték a begyűjtött bankók nyilvános elégetését, ami csak még tovább növelte eszmei értéküket.

Kossuth az emigrációban is bocsátott ki pénzeket, amelyek lényegében ígervények, támogató jegyek voltak, így például 1851-ben Philadelphiában adtak ki a forint értékű bankókhöz hasonló jegyeket.

1858-ban a Habsburg Birodalom összefogva a Német Vámunióval és Liechtensteinnel pénzreformot foganatosított, s új típusú érméket vezettek be. Továbbra is a forint maradt az alapvető pénzegység, de immár nem hatvan krajcárra oszlott, mint korábban, hanem százra. A pénzreform azonban nem rendelkezett egy fontos dologról: nem tértek át az aranyalapú valutára, a pénzrendszer továbbra is ezüstalapokon nyugodott. Ez jelentős versenyhátrányt okozott a Monarchia számára.